

ВІДГУК
офіційного опонента
про дисертаційну кваліфікаційну наукову працю
Тур Оксани Миколаївни
«Уніфікація та стандартизація документознавчої термінології в Україні»,
подану до захисту в спеціалізовану вчену раду Д 26.165.01
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського
на здобуття наукового ступеня доктора наук із соціальних комунікацій
за спеціальністю 27.00.02 – документознавство, архівознавство

Потреба в науковому опрацюванні шляхів уніфікації та стандартизації термінології документознавства – однієї з комунікативно активних терміносистем української мови, є очевидною – що в теоретичному, що в практичному аспектах. Здатність будь-якої науки вповні виконувати свої епістемологічні функції значною мірою залежить від рівня розбудованості та упорядкованості її термінології: від логічної стрункості системи понять, чіткості виявлених на рівні референтів взаємозв'язків між ними; стійкої в конкретно-історичних умовах однозначності термінів як утілених у мовну форму носіїв понять. Однаково важливе упорядкування термінології певної галузі знань і з суто прагматичних міркувань, адже від цього залежить злагожденість, прозорість, адекватність, а головне – ефективність різнорівневих професійних комунікацій.

Тож появу дослідження Оксани Миколаївни Тур, спрямованого на усебічне узагальнювальне вивчення проблем уніфікації та стандартизації термінології українського документознавства як фіналізаційних процесів її упорядкування, можна вважати доцільною. Доволі солідне опрацювання теми в українському й зарубіжному документознавстві (про що свідчить презентований і ретельно опрацьований у дисертації корпус наукових, нормативно-технічних та емпіричних текстів – 972 позиції) не виключає потреби в її опрацюванні на сучасному етапі – вона зумовлена об'єктивною історичною рухомістю самої галузі, динамічними змінами в її десигнативній сфері (зокрема внаслідок стрімкого поширення цифрової документації та

документообігу). Отож, на моє переконання, увага до цієї соціальнозначущої терміносистеми постійно на часі.

Викладені аргументи підтверджують, що тема дисертації О. М. Тур є *актуальною*, а її опрацювання – важливим для української науки, практичної інформаційної, а також унормувальної діяльності, зосередженої на стандартизації документознавчої термінології.

Правильне бачення й сприйняття *об'єкта* студіювання, вміле виокремлення його *предметної сфери* уможливили адекватне окреслення мети і завдань роботи: їх сформульовано чітко, послідовно та логічно.

Важливо наголосити, що тема і напрям дисертаційної роботи О. М. Тур безпосередньо пов'язані із науково-дослідною темою «Теоретичні й прагматичні аспекти сучасної філології» (2017–2019 рр., № 018U005152), уведеною до тематичного плану Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського.

Не викликають заперечень хронологічні межі дослідження, окреслені періодом нинішньої термінологічної активності, спрямованої на визначення сутності змісту, тлумачення наявних і неологічних термінів. Водночас екскурси дослідниці в період 1920–1930-их рр. як час актуалізації тематики діловодства й архівної справи і зародження документознавства, а також у період 1970–1980-х рр. як час, за визначенням дисертантки, науково-організаційного становлення документознавства у СРСР та пошуків оптимальних методів раціоналізації діловодства середини ХХ ст.» (С. 34), об'єктивно розсувають часові межі дослідження, даючи змогу дослідниці реконструювати його історичне тло.

Репрезентативна джерельна база уможливила належний пошук, опрацювання, систематизацію наукових фактів, потрібних для всебічного наукового осмислення ключових питань дослідження: уніфікації та стандартизації термінології як засобу професійної комунікації документознавців в Україні, вивчення проблем упровадження міжнародних і європейських стандартів із метою зближення національної правової

системи із законодавством Європейського Союзу, зокрема й гармонізації термінології нормативно-технічних документів. Важливо наголосити, що, окрім опублікованих та неопублікованих джерел, дисертанткою було залучено електронні ресурси віддаленого доступу, пов'язані із базовими термінологічними та документознавчими дослідженнями Міжнародної організації зі стандартизації (ISO). Залучення та апрацювання 101-го нормативного документа (ГОСТів, ДСТУ, ідентичних та модифікованих, стандартів ISO тощо) надає висновкам дисертаційної праці особливої ваги та переконливості.

Наукова новизна роботи, що випливає із наукових завдань та сутності отриманих у ході дослідження результатів, викристалізовується в обґрунтування ключових концептів «уніфікація термінології» та «стандартизація термінології» з екстраполяцією їх на сучасне українське документознавство, у системний аналіз стану його терміносистеми та прогнозування шляхів її унормування в контексті гармонізації національних термінологічних та документознавчих нормативно-технічних документів із міжнародними стандартами.

Складові наукової новизни сформульовані в дисертації коректно, їхня кількість та кваліфікаційні ознаки відповідають нормативним вимогам. До **найбільш значущих** я б віднесла таке:

дослідження сучасного стану термінології документознавства у лінгвістичному аспекті дало змогу означити унормувальний аспект дослідження, що, безперечно, можна вважати новаторським, необхідним для стандартизації документознавчої термінології, а також вироблення дієвої методики уніфікації та стандартизації суміжних галузей знань;

виявлення та студіювання напрямів міжнародної співпраці у сфері термінологічних і документознавчих досліджень уможливило формулювання комплексу заходів з упровадження міжнародних, зокрема європейських стандартів серії «Інформація та документація» в Україні;

обґрунтування потреби в гармонізації вітчизняних нормативно-правових і нормативно-технічних документів із європейськими й міжнародними стандартами дало змогу виокремити перспективні напрями стандартизації термінології документознавства.

Науково-практичне значення отриманих дисертанткою результатів полягає у можливості використання їх при укладанні стандартів та гармонізації національних стандартів у сфері архівної справи та керування документаційними процесами; при укладанні задекларованого дисертанткою словника стандартизованих гармонізованих з міжнародними та європейськими нормативними документами термінів серії «Інформація та документація»; при написанні узагальнювальних теоретичних праць із галузевого термінознавства, навчальної, довідкової, інформаційно-бібліографічної літератури, а також у прикладних термінознавчих студіях.

Детальне ознайомлення з текстом кваліфікаційної наукової праці Оксани Миколаївни Тур дає підстави стверджувати, що підхід дисертантки до вирішення проблеми уніфікації та стандартизації документознавчої термінології відзначається фундаментальністю та ґрунтовністю. Застосовані у дослідженні **методи** є логічно вмотивованими загальною концепцією роботи, релевантними об'єктно-предметній ділянці, меті та завданням дослідження.

Структура дисертації відображає перебіг дослідження та послідовну реалізацію його основних завдань.

У вступі, згідно з вимогами, обґрунтовано актуальність обраної теми, її зв'язок з науковими програмами, визначено об'єкт, предмет, методологію й методи дослідження, розкрито наукову новизну і практичне значення одержаних результатів, охарактеризовано особистий внесок дисертантки, наведено відомості щодо апробації результатів дослідження.

Перший розділ дисертації «**Стан розроблення теми, джерельна база та методологія дослідження**» традиційно присвячений опису теоретико-методологічного підґрунтя дослідження: тут дисертантка вичерпно та

глибоко проаналізувала доробок, нагромаджений в українських та зарубіжних термінознавчих та документознавчих студіях, і це дало їй підстави обґрунтувати тезу про відсутність у документознавстві чіткого й системного вирішення проблеми уніфікації та стандартизації документознавчої термінології, а відтак підтвердити доцільність проведеного дослідження.

Описаний у цьому ж таки розділі методологічний інструментарій, зміксований з методологіями точних і гуманітарних наук, забезпечив глибоке й об'єктивне вивчення матеріалу, сприяв усуненню типових недоліків застосування окремих методів пізнання.

У другому розділі *«Теоретичні засади термінологічних студій»* Оксана Миколаївна, спираючись на новітні термінознавчі підходи, уточнила наукову семантику ключових для її дослідження концептів «термін» і «терміносистема», обґрунтувала потребу в комплексному осмисленні правил, закономірностей утворення, розвитку та функціонування термінів у певній галузі людської діяльності. Це дало їй змогу отримати у підсумку збалансоване й узагальнене наукове розуміння кількісно-якісних характеристик мовних явищ документознавства, виявити новітні тенденції термінотворення, зацентувати на особливих лексико-семантичних явищах, спрогнозувати напрями унормування термінології документознавства, що є засадничим для її подальшої стандартизації.

У третьому розділі *«Уніфікація документознавчої термінології»* дослідниця комплексно проаналізувала основні етапи становлення системи уніфікованих термінів, принципи, способи та функційне значення уніфікації термінології документознавства, запропонувала проводити уніфікацію термінології документознавства із застосуванням теорії поля. Шляхи розв'язання проблеми уніфікації документознавчої термінології, запропоновані Оксаною Миколаївною, сприятимуть підвищенню рівня фіксації документованої інформації, досягненню більшої чіткості, ясності, зрозумілості процесів соціальної комунікації.

Четвертий розділ дисертації *«Стандартизація термінології документознавства: досягнення і проблеми»* присвячений історії формування державної стандартизації науково-технічної термінології в СРСР упродовж 1960–1980-х рр., новітньої історії закладання підвалин та розвитку національної терміносистеми діловодства, документознавства та архівної справи після проголошення незалежності України.

Здійснений дослідницею в підрозділі 4.4 аналіз сучасних законів України, постанов Кабінету Міністрів України, наказів Міністерства юстиції України, термінологічні частини яких містять визначення деяких документознавчих і міжгалузевих термінів й уточнюють дефініції найважливіших термінів підсистеми, дав змогу їй виявити й артикулювати серйозну проблему неузгодженості термінологічного апарату законодавчо-нормативних актів із документознавчими термінами, якими оперують правознавці.

У п'ятому розділі *«Міжнародна співпраця зі стандартизації документально-комунікаційної діяльності суспільства»* дисертантка спершу викладає історію Міжнародної організації зі стандартизації (ISO), зокрема двох його технічних комітетів, діяльність яких значною мірою сприяє гармонізації методів укладання, подання термінологічних даних та управління ними та зосереджена на питаннях стандартизації у сфері інформаційного менеджменту (ISO/TC 37 «Language and Terminology» та ISO/TC 46 «Information and documentation»). Потім дослідниця цілком логічно зосереджується на тих міжнародних стандартах, що вважаються базовими у сфері керування документаційними процесами, зокрема на їхніх термінологічних розділах (детально розглянуто, зокрема, ISO 5127:2001 «Information and documentation. Vocabulary»). Важливо відзначити, що, в коментарях щодо логічної та лінгвістичної форми аналізованих термінів Оксана Миколаївна порівнює свої оцінки з думками інших дослідників, демонструючи не лише вправне володіння емпіричним матеріалом, а й глибоке знання літератури питання.

Розмірковуючи над ефективними шляхами гармонізації багатьох нормативно-правових актів України із законодавством ЄС, що є вельми актуальним з огляду на вектор розвитку сучасної України, дисертантка формулює основні принципи узгоджувальних процесів, а також перспективні напрями стандартизаційної діяльності, серед яких: забезпечення законодавчої бази стандартизації узгодженими положеннями та несуперечливою термінологією, надання вільного доступу до чинних національних стандартів, підвищення активності роботи деяких Технічних комітетів Державного підприємства «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості» тощо.

Завершується виклад основних результатів дослідження розгорнутими **висновками**, що впливають зі змісту роботи, адекватно відображають основні положення кожного структурного розділу роботи.

Результати дисертаційного дослідження пройшли належну публікаційну й конференційну апробацію: їх викладено у 52-х публікаціях (серед яких одна монографія, один навчальний посібник), а також оприлюднено у виступах на низці українських та міжнародних конференцій.

Зміст автореферату дисертації й публікацій О. М. Тур ідентичні змісту самої роботи, що оформлена згідно з вимогами МОН України до такого виду наукових досліджень.

Разом із цим вважаю за необхідне висловити й деякі зауваження щодо дисертаційної праці О. М. Тур:

1. У контексті зближення сучасних національних та міжнародних термінологічних стандартів з інформації та документації гостро постає проблема творення українських термінів шляхом перекладу з чужих мов. Тому в аналізі терміносистеми сучасного документознавства варто було б більше уваги приділити тим способам запозичування (семантичному і структурному калькуванню, транслітерації, пошуку питомих слів тощо), які дисертантка вважає продуктивними, а серед мов-донорів – зосередитися на

англійській мові як мові сучасної міжнародної науки і власне мові стандартів ISO.

2. В аналізі напрацювань 1960–1980-х рр. в царині державної стандартизації термінології документально-комунікаційної сфери дещо розмитою мені видається соціокультурна оптика цього аналізу. Якщо оцінювати їх з позицій сучасної української науки, зокрема українського термінознавства, важливо було б чітко акцентувати на тому, що вони поширювалися здебільшого на унормування відповідної російськомовної термінології, що відповідало тодішній мовній політиці. У виразненню цього аспекту в тексті дисертації сприяло б й послідовне подання назв радянських ГОСТів мовою оригіналу (за аналогією до англійських), а не в українському перекладі.

3. Науково-практичну складову дисертації підсилила б запропонована дисертанткою розширена методика уніфікаційної діяльності на основному (за термінологією дисертантки) етапі, що полягає у максимальному приведенні обраних термінів до нормативних вимог.
4. На мою думку, в останньому розділі (підрозділ 5.1) дисертантка дещо захоплюється описом історії Міжнародної організації зі стандартизації, акцентуючи на малозначущих з огляду на титульну тему фактах і деталях (скажімо, співпраці з ISO СРСР), опис яких можна було б вилучити на користь розгорнутішої характеристики координаційної діяльності Українського науково-дослідного і навчального центру з проблем стандартизації, сертифікації та якості, на який покладено проведення експертизи проектів міжнародних стандартів щодо доцільності їх запровадження в Україні.

Проте висловлені зауваження не ставлять під сумнів отримані дисертанткою наукові результати.

Отже, дисертація «Уніфікація та стандартизація документознавчої термінології в Україні» є завершеною, самостійно підготовленою Оксаною Миколаївною Тур кваліфікаційною науковою працею, що містить нові

науково обґрунтовані та практично цінні результати, спрямовані на вирішення важливої наукової проблеми уніфікації та стандартизації документознавчої термінології в Україні.

Зважаючи на вищенаведене, зазначу, що дисертаційна праця Тур Оксани Миколаївни «Уніфікація та стандартизація документознавчої термінології в Україні» відповідає існуючим вимогам МОН України щодо докторських дисертацій, викладених у пп. № 9, 10, 12, 13 Положення «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. (зі змінами, внесеними згідно з постановою Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р. та № 567 від 27.07.2016 р.), а її авторка заслуговує на присудження наукового ступеня доктора наук із соціальних комунікацій за спеціальністю 27.00.02 – документознавство, архівознавство.

Офіційний опонент:
доктор наук із соціальних комунікацій,
професор,
завідувач кафедри журналістики,
зв'язків із громадськістю та реклами
Української академії друкарства

Е. І. Огар

Гурник Оксана Е.І. 22.07.2016
Ректор УАД
Б.В. Гурник

